

HAKAS TÜRKÇESİNDEKİ YER VE MEKÂN ADLARININ ESKİ TÜRKÇEDEKİ İZLERİ

Traces of old turkic place and place names in Khakas Turkic

Süleyman Kaan YALÇIN¹ ve Mehmet ÖZEREN²

¹ Doç. Dr., Firat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Elazığ, skyalcin23@gmail.com, orcid.org/0000-0002-3908-9204

² Doç. Dr., Firat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Elazığ, mehmetozeren@firat.edu.tr, orcid.org/0000-0003-4386-8312

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
29.02.2024

Kabul/Accepted:
06.05.2024

DOI:

10.18069/firatsbed.1445064

Anahtar Kelimeler

Eski Türkçe, Hakas
Türkçesi, yer/mekân adları,
söz varlığı

Keywords

Old Turkic, Khakas Turkic,
place names, vocabulary

ÖZ

Ad bilim (onomastik), dil bilimin en önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. Ad bilimin en önemli alt kollarından birini ise yer ve mekân adları oluşturmaktadır. Yer/mekân adları, kendi içinde özel yer/mekân adları (onimiler) ve özel bir adlandırmaya dayalı olmayan cins yer/mekân adları (apelyatifler) olarak ikiye ayrılmaktadır. Yer/mekân adları, dil bilimsel çalışmaların önemli bir bölümünü oluşturmakla beraber; geçmişe ışık tutması ve toplumların kültürel yapısını ortaya koyması açısından üzerinde en çok çalışılan alanlardan biri haline gelmiştir. Bu alanla ilgili olarak en dikkat çekici özelliklerden biri de yer/mekân adlarındaki Eski Türkçe izlerdir. Toplumların yerleşme ve kültür tarihinin aydınlatılmasında yer ve coğrafya adlandırmaları önemli kaynak malzemelerdir. Bu yönüyle toplumun tarihsel, kültürel ve sosyal izlerinin takip edilebildiği en önemli alanlardan birini oluşturan yer ve mekân adlarındaki Eski Türkçe izlerin tespit edilmesi, geçmişle kurulacak dil, tarih ve kültür ilişkileri açısından ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır. Hakas Türkçesi söz varlığında yer alan yer ve mekân adlarındaki Eski Türkçe izler belirlenirken sözcüklerin tarihî dönemlerde kullanılmış olan biçimlerinin birebir korunmasıyla veya tarihî dönemlerdeki formuna en yakın bir şekilde eşleşmesiyle ortaya çıkan dil birimlerine yer verilecektir. Bu çalışmada Hakas Türkçesinde yer alan tüm yer ve mekân adlarının söz varlığı açısından taşıdığı Eski Türkçe izlerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

ABSTRACT

Onomastics is one of the most important fields of linguistics. One of the most important sub-branches of onomastic is the names of places. Place names are divided into two as special place names (onimis) and genus place names (apeliatifs) that are not based on a special naming. Place/place names constitute an important part of linguistic studies and have become one of the most studied areas in terms of shedding light on the past and revealing the cultural structure of societies. One of the most striking features regarding this area is the Old Turkic traces in place names. Place and geographical namings are important source materials in enlightening the settlement and cultural history of societies. In this respect, determining the traces of Old Turkic in the names of places which constitutes one of the most important areas where the historical, cultural and social traces of the society can be followed has particular importance in terms of language, history and culture relations to be established with the past. While determining the Old Turkic traces in the names of places and places in the Khakas Turkic vocabulary, language units that emerge with the exact preservation of the forms of words used in historical periods or the closest match to their forms in historical periods will be included. In this study, it is aimed to reveal the Old Turkic traces of all place names in Khakas Turkic in terms of vocabulary.

Atf/Citation: Yalçın, S. K. ve Özeren, M. (2024). Hakas Türkçesindeki Yer ve Mekân Adlarının Eski Türkçedeki İzleri. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 2, 595-602.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Süleyman Kaan YALÇIN, skyalcin23@gmail.com

1. Giriş

İnsanoğlu, tarih boyunca dış dünyada ilişkili olduğu her şeye ve özellikle de yaşadığı çevreye, doğaya ve dini inançları gereği kutsal kabul ettiği yerler gibi birçok yere ad verme eğilimi içerisinde olmuştur. Ad, insanlığın yaratılışı kadar eski bir terimdir. Adlar, insanın toplumsal, kültürel ve sosyal kazanımlarından biridir. Ad, bireyin toplum içerisinde yer bulmasının, kişilik kazanmasının ilk adımı olduğu gibi verildiği yere veya eşyaya da kimlik kazandıran ve onu insan için var eden önemli bir unsurdur (Alkaya, 2001: 1; Yalçın ve Çeçen, 2020: 11).

Evrandeki varlıkları birçok açıdan belirten ve onları farklılaştıran şeylerden en önemlisi olan adlar aynı zamanda toplumun tarihsel, kültürel ve sosyal özelliklerini de yansıtmaktadır. Toplumların yerleşme ve kültür tarihinin aydınlatılmasında kişi, yer ve coğrafya adlandırmaları önemli kaynak malzemelerdir (Kök, 2004: 2036). Toplumun tarihsel, kültürel ve sosyal izlerinin takip edilebildiği en önemli alanlardan biri, adeta dilin laboratuvarı olarak da görülen ağızlardaki adlandırmalardır.

Ad bilim (onomastik), dil bilimin en önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. Ad bilimin en önemli alanlarından birini ise yer adları (toponim) oluşturur. Ad bilimin en önemli alanlarından biri olan yer adları kendi içinde özel yer adları (oniimler) ve özel bir adlandırmaya dayalı olmayan mekân adları (apelyatifler) olarak ikiye ayrılmaktadır. Yeradbilimin en önemli kollarından birini ise silikyeradbilim (mikrotoponim) oluşturur. Şahin, (2019: 82) silikyeradbilimi “Bir bölgenin, bir yerleşimin yalnızca sakinleri tarafından bilinen; fakat diğer yerleşimlerin sakinlerince bilinmeyen ve bu sebeple haritalarda yer bulmayan nesilden nesile, kulaktan kulağa aktarılarak yaşayagelen dağ, tepe, mera, ekinlik, mevki, sel yarıkları, höyük, kuyu, küçük akarsu kıvrımları, kışlaklar, pınarlar, bağ evleri gibi yeradıl nesnelere adlarını araştıran yeradbilim koludur” şeklinde tanımlamıştır. Mikrotoponimler yalnızca halk hafızasında yer aldığından ancak derlenerek tespit edilebilen adlandırmalardır. Bu yönüyle de yeradbilim açısından oldukça önemlidir.

Yer/mekân adları, toplumların kültürel ve sosyolojik yapılarını ortaya koyması açısından üzerinde en çok çalışılan alanlardan biri hâline gelmiştir. Bu alanla ilgili olarak en dikkat çekici özelliklerden birini yer/mekân adlarındaki arkaik izler oluşturmaktadır. Tarihi kök ve temellere dayandırılan adlandırma boyutundaki bu özellik her alanda olduğu gibi yer/mekân adlarında da karşımızda çıkmaktadır. Bu amaçla içerisinde 16.665 madde başı sözcük bulunan ve Türk Dili Kurumu tarafından yayımlanan “Hakasça Türkçe Sözlük” adlı eser taranarak elde edilen ve özel bir adlandırmaya dayalı olmayan cins yer ve mekân adlarındaki Eski Türkçe eşleşmeler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışma bu yönüyle özelde Hakas Türkçesindeki yer adları bilimine genelde de Türk ad bilimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. Hakas Türkçesinde Görülen Yer/Mekân Adlarındaki Eski Türkçe İzler

2.1. ağlah/ağlek/ağnek¹ (HTS. 29-31) “ıssız yer, hayvanların debelendiği boş yer”.

DLT. 543-544: **aglak** “boş, ıssız, çorak”; **agla-; aglat-** “boş kalmak, boşaltmak, uzaklaştırmak”; **agna-** “hayvanlar debelenerek kaşınmak”; **EDPT.** 87; **DTS.** 22: **ağna-** “hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak”.

2.2. aal (HTS. 21) “köy, oba”.

UY. 93: **agıl** “ağıl”.

2.3. alaçih/alancih (HTS. 35) “çadır”

DLT. 547: **alaçu; EDPT.** 129: **ala:çu, DTS.** 33, **TDES.** 7: **alaçık:** “çadır”; **CC.** 418: **alaçuk** “kulübe, baraka”.

2.4. arğı (HTS. 49) “su yolu, ark”.

DLT. 555: **arık** “ırmak, ark”; **EDPT.** 214, **DTS.** 52, **ESTY.** 1:187, **TDES.** 17: **ark** “ark”.

2.5. padığ/patçañ/patığ (HTS. 356) “batak, bataklık, çamurlu yer”.

DLT. 578; **KB.** 65: **batig** “nehir vb. yerlerin derin yeri, bataklık, çukur”.

2.6. porçaña (HTS. 387) “kayalık dağ sırası”.

¹ Bu sözcükle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Aysu Ata, (2001). “Derleme Sözlüğü’nde Eski Türkçe Bir Kelime: ağlak”. Türkoloji Dergisi. C.14. S.1. Ankara. s. 21-27.

TS. 638: bor/por “sürülmemiş, otsuz, pek toprak”; **TDBUÜ. 177: bōr** “tebeşir, sarı toprak”².

2.7. purtah/poralğah (HTS. 386-400) “bulanık su”.

TDBUÜ. 177: bōr “tebeşir, sarı toprak”.

2.8. püürek (HTS. 405) “sel çukuru, hendek, ark”.

TS. 663: böğet, büğet “akar çayda suyun biriktiği çukur yer”.

2.9. puluh (HTS. 405) “bulak, kaynak, pınar”.

ETG. 270. bulak “bulak, ark, kaynak”.

2.10. çabiğ (HTS. 72) “kapatma, dam, çatı”; **çabıthı** (HTS. 72) “samanlık”; **çahpah** (HTS. 75) “ahır, çatı, çatı arası, sundurma”; **çaphıs** (HTS. 79) “çatı, dam”.

DLT: 615: çap- “saf çamurla sıvamak”.

2.11. çal (HTS. 75) “bir sıra uzanan tepe”; **çalım** (HTS. 77) “yalçın, dik, sarp kayalık yer”; **çulay** (HTS. 108) “tepe”.

DLT. 945; yalım kaya “sarp, yalçın dağ”; **KB. 517: yalım** “sarp, dik yer”; **DLT. 613: çalañ yir** “çorak, içinde bitki bulunmayan, yanmış gibi siyah yer”.

2.12. çul/çulat (HTS. 107-108) “dere, ırmak, akarsu, kaynak suyu”.

ETG. 272: çus “bir göl veya nehir adı”.

2.13. çorih (HTS. 104) “yol”; **çorlas** (HTS. 104) “su oluğu”; **çortım** (HTS. 104) “sığ yer, geçit”; **çol** (HTS. 102) “yol”; **çolcah** (HTS. 102) “yolcuk, küçük yol”.

DLT. 621: çıgır “dar ve küçük yol”; **EDPT. 409, DTS. 136 çagır** “çıgır”.

2.14. çıs (HTS. 93) “sık orman”.

ETG. 311: yış “dağlardaki otlak, yayla”; **OY. 177: yış** “ormanlı dağ”; **YY. 217: yış** “ormanlı dağ”

2.15. çar (HTS. 80) “yar, uçurum, kıyı”.

DLT. 952: yār “yar, uçurum, sel sularının açtığı yarık”.

2.16. çaylağ/çastağ/çaspañ (HTS. 84-86) “yaylak, açık ve düz arazi, ”.

ETG. 310: yaylağ “yayla”; **UY. 196: yaylag** “yayla”.

2.17. tas (HTS. 495) “dış taraf”; **tastih** (HTS. 496) “kıyı, kenar, uzak”.

ETG. 297: taşkaru “dışarı”.

2.18. tör (HTS. 527) “baş köşe”; **törgin** (HTS. 527) “gelinin baba evi”.

DLT. 896: tōr “evin baş kısmı, itibarlı yeri”.

2.19. tiliti³ (HTS. 510) “buzda oyuk, delik, çukur”.

DLT. 872: teşük “küçük yarık, çatlak”; **KB. 439: teşi** “çukur”.

2.20. hara ib (HTS. 153) “zindan”.

DLT. 685: kara orun “kabir, karanlık yer”.

² “Bor” ve “boz” sözcükleri arasındaki ilişki için Tietze ve Eren “bor” sözcüğünün z’leşme (zetacism) ile “boz” biçimine geçtiği konusunda Sevortyan ile aynı fikirde olduklarını belirtmişlerdir (Bayraktar, 2009).

³ Bu sözcükte l ~ ş denkliği görülmektedir.

2.21. hus (HTS. 197) “gölgelik yer, ormanın en sık yeri”.

DLT. 753: **kuz** “dağ vb.’nin gölgeli tarafı”; **KB.** 298: **kuz** “kuzey”.

2.22. has (HTS. 154) “kıyı, sahil”; **hashah** (HTS. 155) “eğik, sırt”.

KB. 226: **kaş** “ön, yamaç, tepe”.

2.23.⁴ hah (HTS. 138) “kovuk, oyuk”; **hoğzah** (HTS. 181) “boş yer, ara”; **hohtı** (HTS. 181) “oyuk, çukur”; **hoñıl** (HTS. 184) “boşluk, kovuk, oyuk”; **köñdey** (HTS. 269) “boşluk, oyuk”; **küñür/ nüñür** (HTS. 269-281) “boş yer, çukur, oyukluk, mezar”; **köne** (HTS. 269) “girdap yeri”; **hoñnah** (HTS. 184) “boş yer”; **huy/huyu** (HTS. 198) “in, mağara”.

DLT. 732: **kowı** “içi boş”; **kovuk** “içi boş olan şey”; **DLT.** 677: **kak** “çukurdaki su birikintisi”.

2.24. horbe (HTS. 186) “çalılık”.

DLT. 730: **korug** “koruluk”.

2.25. kök (HTS. 267) “yeşillik, ot, çayır”.

DLT. 734: **kök** “yeşillik alan”.

2.26. köl (HTS. 268) “göl”; **kölbeñ** (HTS. 268) “su birikintisi”.

DLT. 736: **kölüñ ~ kölüñ** “su birikintisi, küçük göl”.

2.27. künet (HTS. 281) “dağın güneşe bakan güney tarafı, karı erimiş yer”.

OY. 161. **kün** “güneş, gün”.

2.28. kölbek/kölgek (HTS. 268) “avda pusu yeri, saklanılan yer, gizli yer”; **kölek** (HTS. 268) “siper”.

ETG. 283: **kölige** “gölge”.

2.29. küzet (HTS. 285) “gece hayvan otlatılan yer”; **küsteg** (HTS. 285) “güzün hayvanların otlatıldığı yer”;

küzer (HTS. 285) “karınca yuvası, karıncaların gizlendiği yer”.

ETG. 286: **küzet-** “muhafaza etmek, gözetmek”; **küzet** “nöbet zamanı, bekçi, karakol”.

2.30. oorım⁵ (HTS. 386) “sarp yer, uçurum, suda derin yer”; **oram** (HTS. 386) “kuytu yer, çukur, büküntü yer”; **orah** (HTS. 337) “patika yol, dağ yolu”; **orahan** (HTS. 337) “yar, dere, dere yatağı”; **oron** (HTS. 340) “ırmakta ana yatak”; **ıro** (HTS. 205) “dere, nehir yatağı”.

DLT. 542: **āg--ag-** “yükselmek, çıkmak”; **agım** “bir defada tırmanılabilir yer”; **agıt-** “yükseltmek”; **KB.** 8: **ağ** “uçurum”; **KB.** 10: **ağış** “yükseliş, çıkış”.

2.31. orın (HTS. 339) “yer”; **orih** (HTS. 339) “toplanma yeri, sürü yatağı”; **orda** (HTS. 338) “yuva, in”; **örge** (HTS. 351) “kale, hükümdar çadırı”.

DLT. 778; **KB.** 346: **orun** “yer, mekân”; **KB.** 364: **örüg** “konak yeri, menzil”.

2.32. ib (HTS. 217) “çadır”

DLT. 650: **ew** (< **ETG.** 163: **eb/ew**) “ev, çadır”.

⁴ Bu madde içerisinde sunulan sözcüklerin fonetik değişkenliğinin **kak > kağ > kow > kov > koy > küy > kün/nün** biçiminde geliştiği düşünülmelidir.

⁵ Bu maddedeki sözcükler **āg--ag-** “yükselmek, çıkmak”; **ağ** “uçurum” sözcükleriyle ilişkilidir. Bu sözcüklere benzer yapıları Derleme Sözlüğü’nde de rastlanmaktadır: **DS.** (I, 82): **ağarım** “uçurum, yar”; **DS.** (I, 88): **ağdırık (III)**, **ağmaç** “tepenin görünmeyen yüksek yeri”.

2.33. üüs (HTS. 561) “ırmak, nehir”

YY. 215: **ügüz** “ırmak”; **OY.** 183: **ügüz** “ırmak, nehir”; **T.** 157: **ügüz** “ırmak”; **DLT.** 785: **ögüz** “ırmak, nehir”; **KB.** 356: **ögüz** “ırmak”; **CC.** 537: **öküz** (II) “ırmak”.

2.34. pük (HTS. 403) “çayır, çayırılık”; **pörüg** (HTS. 391) “küçük koruluk, ağaçlık”

YY. 198: **bük** “orman”; **TS.** 738: **bük** “sık çalılık, fundalık”; **DLT.** 606: **bük** “sık ağaçlık, çalılık”; **UY.** 212: **bükegük**⁶ “yeri tam olarak belirlenemeyen yer adlarından biri”.

2.35. say/saylıh/sayrah (HTS. 427) “çakıl, sığ, sıklık”; **tayızah**⁷ (HTS. 497) “sığ yer”.

YY. 210: **say** “çakıl taşı”; **DLT.** 811: **sāy** “taşlık yer”; **KB.** 384: **say** “çakıl”.

2.36. tağ (HTS. 483) “dağ”; **tağıcah** (HTS. 483) “küçük dağ”.

ETG. 296: **tağ** “dağ”.

2.37. tahr⁸ (HTS. 484) “ot yetişmeyen yer”.

EUTS. 220: **tak** “angarya, boş”; **DLT.** 631: **dag** “yok, değil”.

2.38. tüneg (HTS. 538) “tünek, tünemen yer”.

DLT. 909: **tüne-** “bir gece geceleme”; **tünek** “Barsgan lehçesinde hapishane”.

2.39. tura (HTS. 533) “ev”; **turlağ** (HTS. 534) “in, mağara, yuva”.

DLT. 902: **turug-turıg** “sığınak, dağlardaki korunaklı yer”; **KB.** 469: **turuğ** “yer”.

2.40. tözendi (HTS. 528) “yer, zemin”

ETG. 303: **tüz** “düz, düz yer”.

2.41. utuh (HTS. 551) “kuyu”

ETG. 284: **kuduğ** “kuyu”.

2.42. çillig (HTS. 98) “rüzgârlı yer”.

DLT. 965: **yelin** “bol rüzgâr esen yer”.

2.43. ahsı (HTS. 32-33) “ırmak ağzı”.

DLT. 543: **agız** “ırmağın ağzı”.

2.44. aran (HTS. 47) “ahır, ağıl, ambar”.

DLT. 554: **aran** “tavla (at için)”; **DLT.** 554: **aranlıg** “tavlası ahır olan (ev)”.

2.45. arığ (HTS. 50) “orman, koru, ırmakta adacak”.

ETG. 261: **arığ** “orman”.

2.46. çazı (HTS. 87) “yazı, kır, alan, bozkır, step”.

ETG. 310: **yazı** “ova, düzlük”

⁶ Aydın (2018: 121), bu sözcüğün bük “sık ağaçlık, orman” sözcüğüne +AgU kolektif ekinin getirilmesiyle oluştuğunu belirtmiştir.

⁷ Bu sözcük say sözcüğü ile aynıdır. Sözcükte tıpkı talak ~ sulak vb. gibi sözcüklerde görülen t ~ s denkliği söz konusudur.

⁸ Bu sözcük “tak” sözcüğü ile ilişkilidir. Eski metinlerde “boş, değil, yok” anlamlarıyla kullanılan sözcük aynı zamanda birçok çağdaş Türk lehçesinde de “boş, çorak, otsuz yer” anlamında da kullanılmıştır. Örneğin Alt. tak cer “çıplak, otsuz yer”; Çuv. tak/takah “boş yere, boşuna”. Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Özeren, “Tamtakır Pekiştirilmesi Üzerine”, **TEKE Dergisi**, 2017, S. 6/3. s. 1353-1359.

2.47. odağ/otah (HTS. 329-341) “çadır, otağ, avcı kulübesi”.

DLT. 779: otag “çadır”.

2.48. ora (HTS. 337) “ambar, bodrum, kiler, çadırdaki patates saklamak için açılan çukur”.

DLT. 778: oru “buğday, şalgam vb. şeyleri korumak için kazılan çukur”.

2.49. odar (HTS. 329) “uzaktaki hayvan otlatma yeri”.

DLT. 779: otgar- “otlatmak”.

2.50. oy/oyuh/oymah (HTS. 343-344) “vadi, ova, çukur, oyuk”; **oybañ** (HTS. 343) “akarsuda derin yer”; **oyım** (HTS. 343) “vadi, ova”.

DLT. 781: oy “yerdeki oyukluk”.

2.51. ötkis (HTS. 354) “kaçış yolu, delik”.

DLT. 792-793: öt-ötür- “bir şeyi delip geçmek; delmek”.

2.52. özen (HTS. 354) “çukur, yar, yatak”.

DLT. 794: öz “vadi, dere”; **DLT. 795: özi** “Çiğil lehçesinde dağdaki yarık, vadi”; **DLT. 795: özü** “oyularak havuz haline getirilen yer”.

2.53. öñde (HTS. 349) “pusu yeri”.

YY. 209: öñ “otlatmak”.

2.54. piltir (HTS. 378) “ırmak ağzı”.

ETG. 267: beltir “dört yol ağzı”; **UY. 109: beltir** “ırmak birleşme yeri”.

2.55. pil (HTS. 377) “dağda bel, sırt”.

DLT. 586: bel “bel”.

2.56. pölgi (HTS. 390) “bölüm, kısım”; **pölgincek** (HTS. 390) “oda, bölüm”.

ETG. 269: bölük “bölüm, kısım”.

2.57. tuğ/tulğar/tulğağ (HTS. 531-532) “havuz, göl, gölet”.

DLT. 598: tug “su bendi”.

2.58. puluñ (HTS. 399) “burun, ön”.

DLT. 603: burun “dağın ucu”.

2.59. ılay/nay/ılaylığ/ılban (HTS. 202) “bataklık, çamur, balçık yeri”.

UY. 130: ılag “vadi, otlak, ırmak”.

2.60. puğur (HTS. 398) “dalda, kuytu yer, siper”; **puğlağ** (HTS. 398) “küflü yer”.

DLT. 598: bü “buğu, sis”.

2. 61. iit (HTS. 220) “ırmağın en derin yeri, girdap”.

DLT. 670-671: itiç/itiçlik “ceviz oyunundaki çukur, ceviz oynamak için çukurun kazıldığı yer”.

2.62. inis (HTS. 225) “bayır, iniş”.

DLT. 665: in- “iniş”.

2.63. sınıır (HTS. 439) “zirve, doruk, tepe”.
DLT. 814: **señir** “dağ burnu”.

2.64. sını (HTS. 437) “sıradağ, uzunluk”.
DLT. 819: **sını** “uzunluk, boy”.

2.65. sırt (HTS. 441) “sıradağ, dağ”.
DLT. 821: **sırt** “Oğuzlarda küçük vadi ve küçük bayırlar”.

2.66. sıstı/sızın (HTS. 441) “kaynak, pınar, göze”.
DLT. 822: **sız-** “su sızmak, süzülerek akmak”.

2.67. soolih (HTS. 552) “yuva, kümes, kovan”.
DLT. 827: **sogulmuş** “çekilmiş olan su”.

2.68. uya (HTS. 441) “sıradağ, dağ”.
DLT. 927: **uya** “kuş yuvası”.

2.69. töp (HTS. 527) “tepe, zirve”.
DLT. 896: **töpü** “kuş yuvası”.

2.70. töñ (HTS. 526) “tepe, yükselti, dağ”.
ETYA. 148: **töñker** “bir dağ”.

2.71. us (HTS. 550) “uç, tepe, zirve”.
YY. 213: **uç** “uç”.

2.72. suğ (HTS. 467) “ırmak”.
YY. 210: **suw** “ırmak”.

2.73. çağa (HTS. 73) “yaka, kıyı, kenar”.
ETYA. 192: **yaka** “sınır”.

2.74. haramcı (HTS. 151) “gözlem yeri”.
OY. 156: **karagu** “gözetleme kulesi”.

2.75. söñ (HTS. 461) “çöl”.
OY. 150: **çöl** “bozkır”.

2.76. üleg/ülele (HTS. 556) “bölme, ev, oba, köy”.
OY. 173: **ülüg** “bölüm, kısım”.

2.77. ayañ (HTS. 461) “dazlak, çıplak tepe”.
DLT. 566: **aybañ** “Çiğil lehçesinde kel adam”.

2.78. halın (HTS. 142) “sık orman”.
DLT. 679: **kalın** “sayıca çok, kalabalık”.

3. Sonuç

Hakas Türkçesindeki yer alan mikrotoponimlerin söz varlığı açısından taşıdığı Eski Türkçe izlerin ortaya çıkarılmasının hedeflendiği bu çalışmada; cins yer ve mekân adlarıyla (apelyatif mikrotoponimlerle) ilgili olarak “Hakasça Türkçe Sözlük” adlı eser taranmış olup toplamda Eski Türkçe ile fonetik, morfolojik ve semantik anlamda eşleştirilebilen 78 madde başı sözcük tespit edilmiştir.

Kaynaklar

- Alkaya, E. (2001). Tatar Türklerinin Kullandığı Türkçe Kişi Adları Üzerine Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, s.1-25.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III*. (Haz. Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, İstanbul. (KB).
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus*. Kesit Yayınları, İstanbul. (CC).
- Ata, A. (2001). Derleme Sözlüğü’nde Eski Türkçe Bir Kelime: ağlak. *Türkoloji Dergisi*, C.14, S.1, Ankara, s. 21-27.
- Aydın, E. (2015). *Yenisey Yazıtları*. Kömen Yayınları, Konya. (YY).
- Aydın, E. (2016). *Eski Türk Yer Adları*. Bilge-Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul. (ETYA).
- Aydın, E. (2018). *Uygur Yazıtları*. Bilge-Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul. (UY).
- Bayraktar, N. (2009). Boz ve Kır Renk Adlarının Kavram, Anlam ve Biçim Boyutu Üzerine. *International Journal of Central Asian Studies*, V. 13, 101-121.
- Caferoğlu, A. (1993). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Enderun Kitabevi Yayınları, İstanbul. (EUTS).
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary Of Pre Thirteenth-Century Turkish*. Oxford University Press, London. (EDPT).
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti’t-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (DLT).
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara. (TDES).
- Gabain, A. V. (2003). *Eski Türkçenin Grameri*. (Çev: Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (ETG).
- Gürsoy-Naskali, E, vd. (2007). *Hakasça Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (HTS).
- Kök, A. (2004). Türkçe İlk Kur’an Çevirilerinde Özel Adlar. *V. Türk Dili Kurultayı Bildirileri II (20-26 Eylül 2004)*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Nadalyaev, V. M., Nasilov, D. M., Tenişev, E. R., ŞÇerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurskiy Slovar*. Leningrad. (DTS).
- Özeren, M. (2017). Tamtakır Pekiştirme Üzerine. *TEKE Dergisi*, S. 6/3, s. 1353-1359.
- Sevortyan, E. V. (1978). *Etimoloğičeskiy Slovar Tyurskix Yazıkov*. İzdatelstvo Nauka, Moskva. (ESTY).
- Şahin, İ. (2019). *Adbilim*. Pegem Akademi, Ankara.
- Tarama Sözlüğü*. (2019). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (TS).
- Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Simurg Yayınları, İstanbul. (TDBUÜ).
- Tekin, T. (2008). *Orhun Yazıtları*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (OY).
- Yalçın, S. K. ve Çeçen, E. (2020). Derleme Sözlüğü’ndeki Yeryüzü Şekilleri ve Su Kaynaklarına Ait Mekân Adları Üzerine Değerlendirme. *Türkoloji* (Ahmet Yesevi Üniversitesi-Kazakistan), No 5 (103), Eylül-Ekim, s. 9-21.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
